

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Έπ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο γάμος, ένα σχέδιο ζωής

Γάμος θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ή συνάντηση ενός άνδρα και μίας γυναίκας, ή οποία συνεπάγεται μία σειρά στόχων, λειτουργιών και ρόλων, με άλλα λόγια ένα συγκεκριμένο σχέδιο ζωής. Πολλοί είναι οι παράγοντες που καθορίζουν όλες αυτές τις πλευρές που αναφέρουμε.

Ποικίλοι θεσμοί, όπως ή Πολιτεία, ή Εκκλησία, ή Κοινωνία, τὰ Κόσμια κ.ά. θέλουν να έχουν τουλάχιστον κάποιον, αν όχι και τόν τελευταίο, λόγο για τὸ γάμο τῶν ἀνθρώπων. Έτσι, ή μορφή και αἱ διαστάσεις τοῦ γάμου δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ ὑπόθεση μόνο τῶν ἀτόμων που ἔρχονται «εἰς γάμου κοινωνίαν», ἀλλὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ πολλούς και ποικίλους συντελεστές. Γάμος δὲν εἶναι μία συντροφικὴ ἀπλῶς σχέση που ἀφορᾷ μόνο τοὺς δύο συζύγους, ἀλλ' ἀφορᾷ πολὺ περισσότερους. Τοὺς ἴδιους, τοὺς γονεῖς τους, τὰ παιδιά που θὰ γεννηθοῦν, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους, τοὺς γνωστούς, τοὺς συμπολίτες τους.

Στὸ γάμο ἐμπλέκονται και διακυβεύονται, θὰ ἔλεγα, πολλὰ συμφέροντα, γι' αὐτὸ και ἐπιδιώκονται με ποικίλους τρόπους «τὰ καλὰ και συμφέροντα» και βέβαια ἔχ. πάντοτε ἐκεῖνα «τῶν ψυχῶν ἡμῶν».

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση ξεπηδοῦν πολλές δυνάμεις, που θέλουν ἕως να θροῦν κάποτε μιά κάποια ἰσορροπία. Ἐἴτε οἱ δυνάμεις αὐτές προέρχονται ἀπὸ τὰ πρόσωπα που συνιστοῦν τὸ ἴδιο τὸ ζευγάρι, εἴτε ἀπὸ τὸ ζευγάρι ὡς νέο πρόσωπο και ὑπαρξή, εἴτε δυνάμεις, μικρότερες ἢ μεγαλύτερες που προέρχονται ἀπ' ἔξω και βοηθοῦν ἢ και καταπιέζουν τὸ ζευγάρι.

Δυναμικὴ πλαισίωση

Αὐτές τις ποικίλες, νέες ἢ και παλαιές δυνάμεις, ἢ Εκκλησία θέλει να τις ἐντάξει σ' ἕνα δυναμικὸ πλαίσιο ζωής, μέσα στὸ ὅποιο θὰ αὐξηθοῦν και θὰ καρποφορήσουν. Ἐπιθυμεῖ και ἐπιδιώκει να τις ἐνωματώσει μέσα στὸ σῶμα Τῆς, που εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Μόνο ἐκεῖ μέσα ὁ γάμος και ἡ οἰκογένεια, «σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς» τῆς Εκκλησίας, λαμβάνει σάρκα και ὀστά και πραγματώνει τὴν ἁρμονικὴ ψυχοσωματικὴ ὑπαρξή του («ὁμόνοια ψυχῶν και σωμάτων»), στηριζόμενος στὴ βαθεῖα ἐνότητα που ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Χριστὸ και τὴν Εκκλησία Του.

Τὸ ἄορατο και ἀκατασκευάστο στὶς ἀρχές νέο πρόσωπο τοῦ γάμου παίρνει σιγά - σιγά μορφή με τις ἐνέργειες τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ που ἐπιφέρεται ἐπάνω του (πρὸλ. Γενέσεως α' 1) και διασχετεύει τις δημιουργ-

γικές Του δυνάμεις συνερχώντας στὴν αὐξηση και ἀνάπτυξη τοῦ ζευγαριοῦ. Πρόκειται πράγματι για μιά νέα δημιουργία, μιά καινὴ κτίση.

Με τὴν ἔνταξή του στὸ μυστήριο τῆς Εκκλησίας μέσω τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ὁ γάμος, τὸν ὅποιο ἢ Ὁρθόδοξία ἀποκαλεῖ «μικρὴ ἐκκλησία», ἀναπτύσσεται και αὐξάνει μέσα στὴ ζωὴ τῆς Εκκλησίας που ζωοποιεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Μιλώντας για ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ στὴ συνάφειά της με τὸ γάμο δὲν ἐννοοῦμε τίποτε περισσότερο ἢ τίποτε λιγότερο ἀπὸ τὸ γάμο ἔτσι ὅπως αὐτὸς προσκαλεῖται να ζήσει μέσα στὴν ὀρθόδοξη Εκκλησία μας, για να ζήσει, να χαίρεται και να περισσεύει.

«Και πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Σχέδιο τοῦ Κώστα Μαργέλη.

Γιὰ να ζήσει ὁ γάμος

Θὰ ἔλεγα ὅτι ἡ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἢ ἐγγύηση, ὁ ἀρραβῶνας δηλαδή, για να ζήσει ὁ γάμος. Πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἢ ζωὴ που τὴ ζοῦμε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, στὰ πλαίσια τῆς δικῆς του δικαιοδοσίας, τὴν ὁποία συνιστᾷ ἢ ἐποχὴ τῆς Εκκλησίας, τῆς Εκκλησίας που εἶναι ἢ νόμφη τοῦ Πνεύματος. Σὲ συμβολικὴ και οὐσιαστικὴ γαμήλια σχέση τὸ Πνεῦμα με τὴν Εκκλησία, περιβάλλει με τὴ δυνάμη Του και τὴ χάρη Του κάθε γαμήλια ἀνθρώπινη σχέση που δεσμεύεται «εἰς Χριστὸν και εἰς τὴν Εκκλησίαν» (Ἐφεσίους ε' 32). Μεταμορφώνει και μεταβάλλει τὴ σχέση ἀνδρα - γυναίκας σὲ μικρὴ ἐκκλησία. Ἀνοίγει αὐτὴ τὴ μικρὴ ἐκκλησία στὶς διαστάσεις τῆς Μεγάλῆς Εκκλησίας και παρέχει στοὺς συζύγους «ἀγάπην τελείαν».

Ἄκόμα κι ἂν οἱ δύο αὐτοὶ κεντρεύτηκαν ἀπὸ ἔρωτα κι ἀγάπη εἶναι δυνατὸ νὰ καταλήξουν στὸ τέλος ν' ἀγαπιῶνται ἀκόμα πὺρ πολὺ καὶ νὰ εἶναι περισσότερο ἐρωτευμένοι ἀπ' ὅ,τι στὴν ἀρχὴ ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τοῦ γάμου, ὥστε νὰ διερωτᾶται κάποιος καὶ νὰ ἐρωτᾷ «αὐτὸς ὁ γάμος εἶναι γάμος ἐξ ἔρωτος ἢ ἔρωτος ἐκ γάμου»; Ὁ γάμος πράγματι εἶναι καὶ μέγα μυστήριον καὶ μυστήριον. Ἄλλωστε ὁ ἱ. Χρυσόστομος δὲν χαρακτηρίζει χωρὶς λόγο τὸν γάμο ὡς «μυστήριον ἀγάπης» (Εἰς Κολοσσαίς ὁμιλία 12,5 PG 62,387)¹.

Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία εἶναι ὅτι μὲ τὴν ἐκκλησιολογικὴ καὶ ἀγιοπνευματικὴ προοπτικὴ ποὺ ἀναφέραμε, ὁ γάμος εἰσέρχεται σὲ μία δυναμικὴ πορεία, διαγράφοντας μία τροχιά ποὺ δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων προδιαγεγραμμένη. Κινεῖται σὲ δρόμους ποὺ ἐξαρτῶνται σὲ ἓνα μεγάλο θαῦμα ἀπὸ τοὺς ἴδιους γιὰ νὰ τοὺς χαράξουν καὶ νὰ τοὺς θαδίσουν «ὅμοι τὸν ὅμοιο καὶ ὁμοῦ μαζὶ ἀντέχοντας τὸ θάρος ἀπὸ τὰ μελλούμενα» καθὼς λέει καὶ ὁ ποιητής. Κινοῦνται πλέον στὸ χώρο τῶν ἐκπλήξεων, στὴ χώρα τῶν θαυμάτων. Ἄν καὶ δὲν εἶναι «ἐξωγήγνητοι» κινοῦνται πάντως μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀμψίδρομα.

Αὐτὸ τὸ «πάει κι ἔλα» εἶναι ἐξάλλου καὶ τὸ μεγάλο τους πλεονέκτημα. Δὲν κλείνονται σ' ἓνα μονοδιάστατο σύμπαν. «Ὁ γάμος εἶναι ἓνα δέντρο ποὺ οἱ καιροὶ του φανερώνονται στὴ γῆ καὶ οἱ ρίζες του θρίσκονται στὸν οὐρανό». Εἶναι γήινη πραγματικότητα καὶ αἰ μυστήριον σωτηρίας, στὸ μέτρο ποὺ ὑπηρετεῖ τὴν σὺν καὶ ἀδελφὴ ἐπάνοδο στοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ Πατέρα, ὅλων ἐκείνων ποὺ εἰσῆλθαν στὸ στενὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία. Ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε ἢ στενὴ ὁδὸς γίνεται ἀκόμα πὺρ στενὴ ὅταν τὴν περπατᾶμε διὰ - διὰ καὶ χειραγωγούμε δύο ἢ τρία ἢ καὶ περισσότερα παιδιά πίσω μας². Εἶναι σὰν ὁ ζωτικὸς μας χώρος νὰ λιγιστεῖται.

Ὁ δρόμος τῆς ὀρθόδοξης πνευματικῆς ζωῆς μέσα στὸ γάμο εἶναι δρόμος τῶν παινεῶν ἄσθενεῖς καὶ ὁδοίποροι θαδίζουσι τὸν χιλιοεταετησίον αὐτὸ δρόμο ποὺ δὲν παύει ἕως νὰ περιλαμβάνει χαρακτηριστικὰ τῆς κατὰ παράδοσιν ὀρθόδοξης πνευματικῆς ζωῆς, νὰ εἶναι θεοβάδιστος καὶ νὰ διατηρεῖ τὴν ἀρρητὴ ὁμορφίαν μᾶς φιλοκαλικῆς προσεγγίσεως τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Διατηρεῖ ἕως ἐκείνης τῆς πλευρῆς ποὺ συγκροτοῦν καὶ στηρίζουν τὴν ὀρθόδοξή πνευματικὴ ζωὴ: τὴ λειτουργικὴ, δηλαδὴ, πλευρὰ, τὴ μυστικὴ, τὴν ἀσκητικὴ καὶ τὴν ἐσχατολογικὴ.

Λειτουργικὸς χρόνος, καιρὸς σωτηρίας

Κατεχοχὴν χώρος καὶ χρόνος τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ καθημερινὸς (νυχθημέριος), ἑβδομαδιαῖος, μηνιαῖος, ἐτήσιος λειτουργικὸς Τῆς κύκλος, ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ. Ὁ χρόνος ἀγιάζεται, γίνεται καιρὸς, εὐκαιρία σωτηρίας. Ὁ γάμος ζυμώνεται μέσα σ' αὐτὴν τὴ ζωὴ, ἡ οἰκία εἶναι καὶ γίνεται μικρὴ Ἐκκλησία. Τίποτα, θέβαια, δὲν γίνεται αὐτόματα οὔτε εἶναι αὐτονόητο. Ὅλα εἶναι ἀποτελέσματα συνειδητῆς προσπάθειας.

Γιὰτὶ σήμερον οἱ περισσότεροι ἔχουμε ξεμάθει νὰ ζοῦμε τὸν τρόπο ζωῆς ποὺ ζοῦσαν οἱ παλιότεροι, ποὺ ἦταν περισσότερο αὐθόρμητος. Σήμερον ἀναζητοῦμε «κατηχητικά», ὡς κατηχοῦμενοι πλέον, νὰ μνησθῶμε σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ. Ἡ ζωὴ αὐτὴ δὲν εἶναι πλέον ἓνα ὄχημα ἑτοιμο

μέσα στὸ ὁποῖο θὰ μποῦμε καὶ θὰ μᾶς πάει στὸν προορισμὸ μας. Πρέπει νὰ κατασκευάσουμε καὶ τὸ ὄχημα καὶ νὰ τὸ διευθετήσουμε ἐσωτερικά.

Εἶναι φορές ποὺ καὶ ἡ ζωὴ τῆς ἐνορίας δὲν ἐξυπηρετεῖ ὅλες αὐτὲς τῆς ἀνάγκες ποὺ δημιουργοῦνται γιὰ μιὰ δυναμικὴ σύζευξη τῆς ἑγγαμῆς μὲ τὴν ὀρθόδοξή πνευματικὴ ζωὴ. Πολλὰ ζευγάρια, ἀποκομμένα ἀπὸ τῆς ρίζης μᾶς θρησκευτικῆς ζωῆς ἀγνοοῦν στὴν οὐσία τοῦ τὸν οικογενειακὸ λειτουργικὸ κύκλο καὶ θρίσκονται σὲ μεγάλη σύγχυση³. Ἄλλο ποὺ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο χάνουν τὴν εὐκαιρία νὰ ζήσουν τῆς θεολογικῆς ἀλήθειαι τῆς Ἐκκλησίας μας στὴν ἴδια τοὺς τὴν ἀπὸ τὴν καθημερινότητα. Ἄς κάνομε σαφέστερη αὐτὴν τὴν ἀποφῆ μὲ ἓνα συγκριμένο π α ρ ἄ δ ε ι γ μ α.

Θὰ ἤθελα νὰ θέσω τὸ ἀκόλουθο ἐρώτημα: Πόσες ἀλήθεια οικογένειαι συντηθοῦν ἀκόμα νὰ ἐνεργοῦν τυπικῆς μορφῆς παραδοσιακῆς θρησκευτικῆς ζωῆς; Ν' ἀνάδουν τὸ καντήλι, νὰ θυμιατίζουσι τὸ Σάββατο ἢ τῆς παραμονῆς μεγάλων ἑορτῶν, νὰ ζυμῶναι πρόσφορο; Τὸ νὰ ζυμῶσαι ὅμως πρόσφορο ἢ ν' ἀνάψουσι τὸ καντήλι μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα σὲ τοποθετεῖ σὲ μιὰ διαφορετικὴ διαδικασία ζωῆς ἀπ' αὐτὴ ποὺ ζεῖται ἄλλες ὄρες. Εἶναι σὰν ἡ λειτουργία ν' ἀρχίζεαι ἀπὸ τὸ σπίτι σου.

Ἡ γυναίκα ποὺ ζυμῶνει τὸ πρόσφορο —γιατί ὄχι ἀλήθεια καὶ ὁ ἄνδρας;— συμμετέχει λειτουργικὰ στὴ Θ. Εὐχαριστία. Ἡ Θ. Εὐχαριστία δὲν εἶναι κάτι τὸ στιγμιαῖο. Προετοιμάζεται μὲ τὸν πὺρ πάνω τρόπο ἀπὸ μιὰ ομάδα γυναικῶν τῆς ἐνορίας. Αὐτὴ, ὅμως, ποὺ ζυμῶνει τὸ πρόσφορο προετοιμάζεται ἀνάλογα, προσεύχεται, ἔχει τὸ νοῦ τῆς προσηλωμένο στὰ πρόσωπα ποὺ θὰ καταγράψουσι στὸ χαρτὶ ποὺ τὸ συνοδεύει συνήθως, στίς στήλες ὑπὲρ υγιείας καὶ ὑπὲρ ἀναπαύσεως. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο δέεται ἢ στρατευομένη μὲ τὴν θριαμβεύουσα Ἐκκλησία, οἱ μισοῦντες μὲ τοὺς ἀγαπῶντες ἡμᾶς. Τὰ μίσῃ μας καὶ οἱ ἀγάπης μας κατατίθενται στὴν κοινὴ εὐχαριστιακὴ τράπεζα. Παράδοξα καὶ ἀκατανόητα πράγματα γίνονται κατορθωτά.

Μὲ συγκίνηση ἀναπολῶ κάθε φορά στὴ μνήμη μου αὐτὸ ποὺ ἐλέγετο στὴν οἰκογένειά μας, ὅτι ἡ γιαγιά ἀπὸ τὸν πατέρα μου μνημόνευε ἀδιαλείπτως στὰ πρόσφορα «ὑπὲρ ἀναπαύσεως» τὸ ὄνομα τῆς πεθαμένης πρώτης γυναίκας τοῦ ἀνδρα τῆς (τοῦ παπποῦ μου).

Οἱ ἱερεῖς μας μποροῦν μὲ κατάλληλο τρόπο νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν τάση ποὺ ἐπικρατεῖ σήμερον σὲ μεγάλη μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ ἐ π ι σ τ ρ ο φ ἢ σὲ παραδοσιακοὺς τρόπους παρασκευῆς φαγητῶν καὶ φωμιῶν γιὰ νὰ ὑπαμνήσουν καὶ τὴν ὄραία συνήθεια τῆς προετοιμασίας τοῦ πρόσφορου. Εἶναι φυσικὸ ὅταν κάποιος δὲν ξέρει νὰ ζυμῶνει πῶς νὰ ζυμῶσαι καὶ πρόσφορο; Ἡ ἄγνοια αὐτὴ δὲν εἶναι ἀσφαλῶς καὶ ἡ μόνη δυσκολία. Συνδέεται μὲ πολλὰς ἄλλας λεπτομέρειαι τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, ποὺ δυσκολεύουσι γενικὰ τὴ ζωὴ μας καὶ εἰδικότερα τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ.

Προσέγγιση μυστικῆ

Ὅταν ὅμως τὰ καταφέρουμε καὶ μποῦμε σ' ἓνα δρόμο, θλέπουμε μὲ τρόπο μυστικὸ νὰ προ-οδεύουμε καὶ «ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος» (Α' Πέτρου γ' 4) ν' ἀνακαλύπτει μυστικά καὶ ἀπόκρυφα πράγματα —ποὺ λίγο πρὶν τοῦ ἦσαν κρυμμένα— καὶ νὰ γεύεται καρποὺς

γλυκούς και να μυρίζει άνθη μυρίπινα μέσα στην καθημερινή του τύρφη και τα αποπνικτικά νέφη της ζωής των πόλεων. Να επικαλείται το όνομα του Ίησού στις πιο «άσχετες» στιγμές της ζωής του. "Άσχετες με τον Ίησού γιατί είχε πιστέψει ότι τα «πράγματα» δεν μπορούσαν να έλθουν σε σχέση μ' Αυτόν. Κι όμως, μια υπόμνηση, μια υπόδειξη, μια καθοδήγηση του φανέρωσαν ένα διαφορετικό κόσμο στα μάτια του ή είδε τον κόσμο με άλλα μάτια πλέον.

Η μυστική προσέγγιση της πνευματικής ζωής μας κάνει προστή την άθεατη πλευρά και λαμβάνουμε ολοκληρωμένη αντίληψη των πραγμάτων, όσο βέβαια είναι αυτό δυνατό και επιτυγχάνουμε έτσι την ενότητα του έαυτού μας, των άλλων, του κόσμου, του Θεού. "Όλα κοινωνούν και επικοινωνούν, τα διεσπώτα γίνονται ένα.

Μια ζωή άσκούμενοι

Τό να προσευχηθείς όμως για τους έχθρούς σου, ζήτημα για το οποίο κάναμε λόγο λίγο πιο πάνω, δεν είναι κάτι το εύκολο. Μά και μόνο να προσευχηθείς χρειάζεται άσκηση. "Όσο και οι άρετές να είναι καρπός του Πνεύματος (πρβλ. Γαλάτας ε' 22) απαιτείται και η δική μας συνεργία, να κινήθει και ο άνθρωπινος δυναμισμός των άρετών.

Τά πάθη δεν αντιμετωπίζονται με την άδιαφορία, οι επιθυμίες άχ: βέβαια με τό να ενδίδεις. Απαιτείται άσκηση υπό καθοδήγηση σοφού πνευματικού πατέρα και γέροντα για να μπορούμε να εντακώσουμε την πνευματική ζωή στις συνθήκες της καθημερινής μας ζωής και στον προσωπικό και οικογενειακό ρυθμό του σπιτιού μας. "Ερωτήματα του τύπου «πώς να νηστεύουμε;», «πώς ν' άγρυπνήσουμε;», «πώς να προσευχηθούμε;» προσάλλονται άμεσα και με τρόπο επείγοντα.

Με τή νηστεία μαθαίνουμε τελικά να κάνουμε χρήση της τροφής, παίρνουμε άπόσταση άπ' αυτήν για να ξαναβρούμε τή χαμένη εγγυτήτά μας με τις δυνάμεις της ζωής. "Έχουμε άκουστά ότι «ούκ έπ' άρτων μόνω ζήσεται άνθρωπος» (Ματθαίου δ' 4), αλλά πώς να τό μάθουμε αν δεν μας βοηθήσει κάποιος να τό κατανοήσουμε;

Πώς θα θρούμε τή σωστή σχέση με τον ύπνο και τήν ά γ ρ υ ν ί α; Πώς ό «ύπνος ό έλαφρός», θεία δωρεά κι αυτός, θα συμμορφωθεί με τή «νήφουσα καρδιά» μας κι αντί ό ύπνος να είναι ό «μικρός λυτρωτής» να μας παραδίδει ταπεινά στα χέρια του Θεού (Ν. Καρούζος); Πώς οι άυπνίες μας μπορούν να γίνουν μαθητεία σε άγρυπνία; Πώς τά ξενύχια μας για δουλειά, για συμπαράσταση σε άρρώστους, σε μικρά παιδιά και γέροντες θα μπορούσαν να γίνουν άφορμές για να μπορούμε σε νέους ρυθμούς πνευματικής ζωής;

Πώς θα οικονομήσουμε τή θραυνή μας π ρ ο σ ε υ χ ή ή τό άπόδειπνο ή κάποιο άνάγνωσμα οικοδομής μεταξύ δείπνου, δελτίου ειδήσεων, ένός φίλμ, ένός συναρπαστικού σήριαλ ή ένός ένδιαφέροντος ποικυμαντέρ στην τηλεόραση; Χρειάζεται τόλμη και φαντασία για να κινήθουμε μεταξύ οικονομικών δημοκρατικών διαδικασιών στις όποιες να συμμετέχουν και τά παιδιά, άσκήσεως της πατριχής έξουσίας ή της γονικής μέριμνας για να προταθεί ή να επιδληθεί στα έρωτήματα που θέσαμε ή άποαδήποτε λύση.

Κίνδυνος άλλοτριώσεως;

"Αν με τά όσα έκθέσαμε μέχρι τώρα υποδηλώσαμε τά έρωτήματα, τις άπορίες, τις άμμηχανίες και τυχόν άπαντήσεις για τή βίωση της όρθόδοξης πνευματικής ζωής μέσα στο γάμο, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή και στην καθημερινή του πράξη, είναι ίσως καιρός να θέσουμε ένα βαθύτερο έρώτημα που θέτουν συνήθως οι έγγαμοι. Διερωτώνται συχνά, αν, όντας έγγαμοι, μπορούν να προσεγγίσουν τή χριστιανική τελειότητα και να προχωρήσουν άνεμπόδιστα στην πνευματική τους ζωή.

Είναι αλήθεια, ότι πολλές φορές οι έγγαμοι αποβλέποντας στην πνευματική ζωή άναλογίζονται τά κατορθώματα άγάμων, άσκητών, μοναχών. Συγκρινόμενοι με τά επιτεύγματα εκείνων θρίσκονται έλλειμματικοί και υπολειπόμενοι. "Αν θέλουν να προσδεύσουν πνευματικά εκείνους πάλι μμούνται. Αύτων άλλωστε τά βιβλία, τις επιστολές ή τις υπόθηκες διαβάζουν κατά προτίμηση. Σήμερα μάλιστα ένα ευρύτερο άναγνωστικό κοινό μελετά τέτοια βιβλία πνευματικής οικοδομής, τά όποια έχουν και μεγάλη διάδοση. Υπάρχει άραγε ένα «ίδιον» όρθόδοξης πνευματικής ζωής για τους έγγάμους ή ή πνευματική τους ζωή χαλκίζεται τελικά πάνω σε ξένα πρότυπα με κίνδυνο να άλλοτριωθεί;

Μονότροπη ή πολύτροπη άκολουθία του Ίησού;

Η όρθόδοξη πνευματική ζωή είναι τελικά μονότροπη; Είναι, δηλαδή, ή μοναχική πνευματική ζωή (δηλαδή των μοναχών) μοναδικός τρόπος ύπάρξεως και πνευματικής διασής, τ ό υπόδειγμα για όλους, μοναχούς, κληρικούς, λαϊκούς, έγγαμους κοσμικούς; "Η είναι μόν ή όρθόδοξη πνευματική ζωή μ ο ν ό τ ρ ο π η, στο μέτρο, όμως, που είναι: ά σ κ η τ ι κ ή, άφύγοντας εύρέα περιθώρια ποικιλίας στη ζωή της άσκήσεως και «άσκειται» άνάλογα με τήν κατάσταση ή τή θέση ή τό σχήμα ζωής στο όποιο βρίσκεται ό καθένας μας —μοναχός, κληρικός, λαϊκός—, στο τέλος, δηλαδή, π ο λ ύ τ ρ ο π η;

Ποιά θέση θα είχαν επί παραδείγματι στη ζωή των έγγάμων οι μοναχικοί όρκοι, εθές, ύποσχέσεις, οι φερόμενες ως ευαγγελικές συμβουλές (ή παρθενία, ή άκτημοσύνη και ή ύπακοή); Θα ήταν δυνατό ό σημερινός έγγαμος χριστιανός να συμμορφωθεί και να ενεργοποιήσει στη συζυγική του ζωή τό πνεύμα και τις άρχές αυτής της τριπλής εθής (όμολογίας) επέκεινα των συγκεκριμένων τους μορφών που έλαβαν ή λαμβάνουν στη μοναχική ζωή; Αυτό θα ήταν πράγματι μια πρόκληση για τους έγγάμους. Γιατί έτσι θα ήταν ύποχρεωμένοι κατά κάποιο τρόπο να οδηγηθούν στην καρδιά και τήν ούσία του προβλήματος, αν άναλογισθούμε ότι οι ευαγγελικές αυτές συμβουλές ως σωφροσύνη, πτωχεία, ταπεινώση (έκκοπή του ίδιου θελήματος) είναι οι άπαντήσεις που υιοθέτησαν οι μοναχοί άπό τήν άρχή συμμορφούμενοι προς τις άπαντήσεις που έδωσε ό ίδιος ό Κύριος στους πειρασμούς - προκλήσεις του Σατανά στην έρημο (βλ. Ματθαίου δ' 1-11 και Λουκά δ' 1-13).

"Ός έκ τούτου όλοι είμαστε ύποχρεωμένοι να δώσουμε μίαν άπάντηση είτε είμαστε μοναχοί είτε έγγαμοι, καθότι ό Κύριος είναι τ ό πρότυπο για όλους τους χριστιανούς. "Όπωςδήποτε ή μίμηση ή ή άκολουθία του Ίησού γίνεται έξατομικεύμενα και ποικίλλει άπό άτομο σε άτο-

μο, από ομάδα σε ομάδα και διαφοροποιείται ανάλογα με τις καταστάσεις ή τα σχήματα ζωής στα οποία αναστρέφονται⁴.

Πλυττό της Emmy Roeder

Για τη διαφοροποίηση όμως αυτή απαιτείται πολλαπλή διάκριση και εγρήγορση. Χρειάζεται μάλιστα να ληφθεί υπόψη το σχέδιο ζωής που έχουν θέσει προς εφαρμογή οι ίδιοι οι έγγαμοι, όταν άρχισαν την κοινή τους ζωή, με τελική προοπτική την Βασιλεία των Ουρανών. Υπό το πρίσμα μάλιστα αυτό, όλες οι πτυχές της έγγαμης ζωής, κοινωνικές, οικονομικές, βιολογικές, έρωτικές κ.λπ. καθαγιάζονται: μόν στην πληρότητά τους μέσα στο γάμο, παράλληλα όμως επισημαίνονται οι δυνατότητες, τα όρια και η σχετικότητα τους. Σε πολλές περιπτώσεις οι έγγαμοι ζούν ήδη από τώρα την *εσχασολογική* διάσταση του γάμου τους στην υπέρβασή του στη Βασιλεία. «*Εν γάρ τῇ ἀναστάσει οὐτε γαμοῦ οὐτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι*» (Ματθαίου κδ' 30' κατὰ τὴν ἀνάστασιν οὐτε γαμοῦ οὐτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' εἰναι ὅπως οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανόν).

Θέσεις και προτάσεις

Συμπερασματικά και συνοψίζοντας ὅσα σημειώθηκαν μέχρι τώρα θὰ ἤθελα νὰ καταλήξω στὶς ἀκόλουθες θέσεις πού ὀριοθετοῦν τὶς σχέσεις ὀρθοδόξου πνευματικῆς ζωῆς και γάμου.

- Ἡ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ βιωμένη μέσα στὸ γάμο και τὴν οἰκογένεια εἶναι ἰκανή, ἢ μόνη ἰκανή, νὰ βοηθήσει τὸ γάμο και τὴν οἰκογένεια νὰ πραγματοποιήσουν τὸν προορισμὸ τους και τοὺς στόχους τους.
- Ἡ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ συνιστᾷ τὸ ζωοποιὸ ἐκείνο κλῆμα πού θὰ συμβάλλει στὴν οἰκοδόμησιν τοῦ γάμου και τῆς οἰκογένειας. Ζώντας σ' ἕνα τέτοιο μόνον κλῆμα εἶναι δυνατόν τὸ ζευγάρι νὰ πραγματοποιήσει: τὰ ιδεώδη και τὶς ἐπιταγές τοῦ χριστιανικοῦ γάμου πού ἀπὸ τὴν Παράδοσή μας χαρακτηρίζεται μυσ-

τήριο μέγα, μυστήριο ἀγάπης και ἐκκλησία μικρῆ. — Βιώνοντας οἱ έγγαμοὶ τὴ ζωὴ τους ὡς μικρὴ ἐκκλησία μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ζωὴ πού τὴ ζωογονεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθότι Ἐκείνο εἶναι «ζωῆς χορηγός», θὰ μπορέσουν νὰ ἀξήθουν ἐν Χριστῷ και νὰ ἀνοίχουν στὴν κοινωνία τῆς Ἁγίας Τριάδος.

- Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού ζωογονεῖ τὴ μικρὴ ἐκκλησία ἐν Ἐκκλησίᾳ καθίσταται ἡ *στραθερά* ἐκείνη πού θὰ δισχετεύει τὶς χάριτες γιὰ τὴν εὐστάθεια τοῦ γάμου και τῆς οἰκογένειας σύμφωνα πάντοτε μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.
- Τὸ ζευγάρι, ζώντας τὴ χριστιανικὴ ζωὴ ἐν Ἐκκλησίᾳ, παίρνει δύναμη γιὰ νὰ κατορθώσει: τὰ μεγάλα κατορθώματα τῆς πίστεως και νὰ καρποφορήσει τοὺς καρπούς τοῦ Πνεύματος και ὅλα ὅσα εὐχεται ἡ Ἐκκλησία στὴν ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου νὰ πραγματοποιηθεῖ: στὴ ζωὴ του.

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος διαβλέπει τὸ τέλος και δίνει τὸ μέτρο και τὴν καταξίωση παντός κόπου και προσπάθειας πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση μὲ τὸν ἀκόλουθο ἀριστοτεχνικὸ τρόπο:

«Ἄν οὐτως οἱ γάμοι γένοινται, ... τὰ τῆς οἰκίας εὖ διακείσεται, τῶν ἀρχόντων οὐτω διακείμενων και μετὰ τῆς οἰκίας οὐτως ἕκαστος δυναθήσεται, τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς λέγω, και παίδων και οἰκετῶν, και τὸν ἐνταῦθα μετὰ ἀδείας ἀπάσης διανοῦσαι βίον, και εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰσελθεῖν».

(*Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον. Καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἀγεσθαι γυναῖκας, PG 51. 240-241*).

1. Για τὴν ἀντίληψη τοῦ γάμου στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς μυστήριο ἀγάπης και μικρῆς ἐκκλησίας, βλ. ἑμόνυμο ἄρθρο μου στὸ περ. «Κοινωνία», τεῦχος Μαρτίου - Ἀπριλίου 1975, σ. 112-119.

2. Πρβλ. Ματθαίου ζ' 14 και P. Evdokimov, Μυστήριον τῆς ἀγάπης (σὲ μετάφραση Ἀρχιμ. Σεραφείμ Ὁρσανοῦ, νῦν Μητροπολίτου Λαρίσης και Τυρνάβου), Ἀθήναι 1967 (τὸ γαλλικὸ πρωτότυπο εἶναι τοῦ 1962), σ. 66.

3. Μικρὴ «κατήχηση» σὲ θέματα τοῦ οἰκογενειακοῦ λειτουργικοῦ κύκλου μπορεῖ νὰ θεωρεῖ τὸ ἔκτο κεφάλαιο, πού ἐπιγράφεται «τὸ χριστιανικὸ σπῆτι», τοῦ βιβλίου τοῦ πρεσβυτέρου Michael B. Henning, Ὁ γάμος και ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Κων. Πολυζωῖδη, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 81-106. Πρόκειται γιὰ καλαίσθητη ἔκδοση τῆς Ἐνορίας τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴ Θεσσαλονίκη.

4. Συνοπτικά, διατύπωση τῆς ἀνωτέρω θέσεως σὲ ὀμιλία μου στὰ πλαίσια εἰδικῆς συναντήσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν στὸ Μιλάνο τῆς Ἰταλίας 2 μὲ 7 Νοεμβρίου 1979. Βλ. τὸ σχετικὸ κείμενο σὲ ἄρθρο μου στὸ περ. «Κοινωνία», τεῦχος Ὀκτωβρίου - Δεκεμβρίου 1982, σ. 376. Ὁραία διαπραγματεύση τοῦ ὅλου θέματος εἶχε κάνει ὁ ἐκλιπὼν ῥώσος ὀρθόδοξος θεολόγος Παῦλος Ἐδδοκίμοφ στὸ βιβλίο του γιὰ τὸ γάμο πού μνημονεύσαμε πρὶ πάντων, σὲ σ. 64-65, 78-81. Στὴ σύνδεση πειρασμῶν και ἀπαντήσεων τοῦ Κυρίου, μοναχικῶν εὐχῶν και τῆς ἐφαρμογῆς τους στὸν «ἐσωτερικευμένο μοναχισμό τῶν λαϊκῶν», ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀναφερόταν διεξοδικὰ στὸ ἔργο του, Ἡ πάλῃ μετὰ τὸν Θεὸν (σὲ μετάφραση ἱ. Κ. Παπαδοπούλου), Θεσσαλονίκη, Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν: Θεολογικὴ Δοκίμια 1, 1970 (ἢ γαλλικὴ ἔκδοση εἶναι: τοῦ 1964) σ. 156-182. Πρβλ. Ἰωάννου Κορναράκη, Σχισοφρένεια ἢ ἀσκητισμός; (τὸ πρόβλημα μιᾶς υπαρξιακῆς ἐπιλογῆς), Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδου, 1983, σ. 66-83.